

„BRAMA DO WOLNOŚCI”

III PIELGRZYMKA

JANA PAWŁA II DO POLSKI

“PUERTA HACIA LA LIBERTAD”

III PEREGRINACIÓN

DE JUAN PABLO II A POLONIA

Sympozja Instytutu Papieża Jana Pawła II w Warszawie

Tom VIII

Rok 2012

Simposios del Instituto del Papa Juan Pablo II en Varsovia

Tomo VIII

Año 2012

„BRAMA DO WOLNOŚCI”
III PIELGRZYMKA
JANA PAWŁA II DO POLSKI

pod red.
ks. dr. Zdzisława Struzika,
dr. Pawła Skibińskiego

Materiały konferencyjne
Międzynarodowa konferencja naukowa 25 maja 2012 r.
Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego
Instytut Papieża Jana Pawła II

Instytut Papieża Jana Pawła II
Warszawa 2012

“PUERTA HACIA LA LIBERTAD”

III PEREGRINACIÓN DE JUAN PABLO II A POLONIA

bajo la redacción del
Dr. R.P. Zdzisław Struzik
Dr. Paweł Skibiński,

Material de conferencia
Conferencia científica internacional 25 de mayo de 2012
Museo de Juan Pablo II y el Primado Wyszyński
Instituto del Papa Juan Pablo II

Instituto del Papa Juan Pablo II
Varsovia 2012

Redaktor naczelny/ Redactor jefe
Dr. R.P. Zdzisław Struzik

Redaktor naukowy/ Coordinador editorial
Dr. Paweł Skibiński

Opracowanie redakcyjne i korekta/ Elaboración de redacción y corrección
Agnieszka Skórzewska

Tłumaczenie/ Traducción
Dominika Bitkowska-Sulich
Dominika Urbańska

Skład i oprawa graficzna/ Diseño de cubierta y composición
Krzysztof Zabielski, Studio UP

Druk/ Impresión
Imprenta de la Editorial ARKA

Copyright by Instytut Papieża Jana Pawła II
Copyright by Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego
Warszawa 2012/ Varsovia 2012

ISBN 978-83-61250-54-8
ISSN 2080-0096

Instytut Papieża Jana Pawła II
ul. Księdza Prymasa Augusta Hlonda 1
02-972 Warszawa
tel.: 22 213 11 90; fax: 22 213 11 92
www.ipjp2.pl; instytut@ipjp2.pl

Muzeum Jana Pawła II i Prymasa Wyszyńskiego
ul. Księdza Prymasa Augusta Hlonda 1
02-972 Warszawa
tel.: 22 201 97 14; fax: 22 201 97 21
e-mail: biuro@muzeumjp2.pl
www.muzeumjp2.pl

„BRAMA DO WOLNOŚCI”

“PUERTA HACIA LA LIBERTAD”

SPIS TREŚCI

Słowo wstępne 17

MIĘDZYNARODOWY KONTEKST III PIELGRZYMKI JANA PAWŁA II DO POLSKI

Dr Andrzej Grajewski, „Gość Niedzielny”
Pielgrzymka wielu przełomów. Międzynarodowe
uwarunkowania III pielgrzymki Jana Pawła II do Polski 23

Prof. Gonzalo Larios Mengotti, UGM w Santiago de Chile
„Miłość jest silniejsza”. Kontekst polityczny wizyty Jana Pawła II w Chile 55

O. dr Tomasz Szyszka SVD, UKSW
Znaczenie pielgrzymek papieskich dla przemian społecznych
w krajach Ameryki Łacińskiej (Boliwia, Ekwador, Peru) 79

Grzegorz Polak
Dlaczego Jan Paweł II rozmawiał z dyktatorami? 113

III PIELGRZYMKA JANA PAWŁA II DO POLSKI WE WSPOMNIENIACH

Halina Słojewska-Kołodziej
Jan Paweł II sternikiem okrętu.
Historia najpiękniejszego papieskiego ołtarza – Zaspą 1987 r. 135

PRZEBIEG I ZNACZENIE III PIELGRZYMKI JANA PAWŁA II DO POLSKI

Ks. dr Wojciech Bartkiewicz, WMSD w Warszawie
Wizja wolności w papieskich homiliach z 1987 r. 149

Prof. dr hab. Antoni Dudek, IPN
Władze PRL wobec III pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny 171

Prof. dr hab. Jan Żaryn, UKSW, IPN
Polityczne tło pielgrzymki Jana Pawła II do Polski w czerwcu 1987 r. 205

Paweł Zuchniewicz
Niespełniony program dla wolnej Polski – zapomniane
przesłanie III pielgrzymki Jana Pawła II do Ojczyzny 231

**TEOLOGICZNE ASPEKTY III PIELGRZYMKI
JANA PAWŁA II DO POLSKI**

Ks. dr Zdzisław Struzik, IPJPII, UKSW Wartość wolności	259
Dr Dominika Żukowska-Gardzińska, IPJPII, UKSW Solidarność to znaczy jeden i drugi	277
dr Paweł Skibiński, MJPIIiPW, UW „IV pielgrzymka już do wolnej Polski”. Słowo zakończenia	295
Noty biograficzne	309
Zdjęcia	317

TABLA DE CONTENIDOS

Prefacio	19
----------	----

EL CONTEXTO INTERNACIONAL DE LA TERCERA PEREGRINACIÓN DE JUAN PABLO II A POLONIA

Dr Andrzej Grajewski, „Gość Niedzielny” Peregrinación de muchos virajes decisivos. Condiciones internacionales de la III peregrinación de Juan Pablo II a Polonia	39
Gonzalo Larios Mengotti, UGM de Santiago de Chile “El amor es más fuerte”. Alcances políticos de la visita de Juan Pablo II a Chile.	69
Dr. P. Tomasz Szyszka SVD, UKSW Significado de las peregrinaciones papales para las transformaciones sociales en los países de América Latina (Bolivia, Ecuador, Perú)	95
Grzegorz Polak ¿Por qué Juan Pablo II hablaba con los dictadores?	123

LA TERCERA PEREGRINACIÓN DE JUAN PABLO II A POLONIA EN LAS MEMORIAS

Halina Słojewska-Kołodziej Juan Pablo II – timonel del barco. Historia del altar papal más bonito – Zaspá 1987.	141
---	-----

EL TRASCURSO Y LA IMPORTANCIA DE LA TERCERA PEREGRINACIÓN A POLONIA

Dr. R.P. Wojciech Bartkowicz, WMSD de Varsovia Visión de la libertad en las homilías del papa en el año 1987	159
Prof. PhD Antoni Dudek, IPN Las autoridades comunistas en contra de la tercera peregrinación de Juan Pablo II a su Patria	187

Prof. PhD Jan Żaryn, UKSW, IPN	
Contexto político de la peregrinación de Juan Pablo II a Polonia en junio de 1987	243
Paweł Zuchniewicz	
El programa incumplido para una Polonia libre – un mensaje olvidado de la III peregrinación de Juan Pablo II a la patria.	243
LOS ASPECTOS TEOLÓGICOS DE LA TERCERA PEREGRINACIÓN A POLONIA	
Dr. RP. Zdzisław Struzik, IPJPII, UKSW	
Valor de la libertad	267
Dra Dominika Żukowska-Gardzińska	
Instituto del Papa Juan Pablo II, Universidad Cardenal Stefan Wyszyński	
Solidaridad significa el uno y el otro	285
Dr. Paweł Skibiński, MJPIIiPW, UW	
“IV peregrinación ya a una Polonia libre”. Unas palabras para terminar	301
BIOGRAFÍAS DE LOS AUTORES	313
FOTOS	317

Ks. dr Zdzisław Struzik
Instytut Papieża Jana Pawła II
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego

WARTOŚĆ WOLNOŚCI

Nieustanne rozważania człowieka na temat wartości, świadczą o jego godności i wyjątkowości w całej danej rzeczywistości, czyli w środowisku życia i działania ludzkiego. Z chwilą uświadomienie sobie odrębności od innych stworzeń; idei, myśli, uczuć i związanych z nimi reakcji, człowiek pyta siebie i innych: Kim jestem?

W poszukiwaniach znaczenia i sensu swojego istnienia człowiek napotyka ideę wolnego działania, swobody działania, a także może przewidywać skutki i konsekwencje swoich zachowań – czynów, tak wewnętrznych, jak i zewnętrznych (aktów woli).

1. OKREŚLANIE WARTOŚCI WOLNOŚCI

Pierwszym i fundamentalnym wymiarem wolności jest możliwość wyboru i decydowania o podejmowanych działaniach. Owa możliwość określa człowieka jako podmiot, a jednocześnie jako osobę odpowiedzialną za swoje zachowania i ich skutki.

Wolność może mieć wymiar wewnętrzny i zewnętrzny. O ile pierwszy dotyczy autonomii osoby, o tyle drugi wiąże się z decyzjami i działaniami podejmowanymi na zewnątrz, w społeczeństwie. Istnieje ścisła więź pomiędzy wolnością, a prawem naturalnym. Wolność nie jest bowiem postępowaniem wbrew prawu, ale ponieważ wynika z natury stworzonej człowieka, właśnie do niej się odwołuje. Człowiek jest powołany do wolności i wszystko, co realizuje na zewnątrz, powinno być wynikiem jego wewnętrznych przekonań. *Wy zatem bracia, powołani zostaliście do wolności* (Ga 5,13). Wewnętrzne przekonanie, czyli wewnętrzny i zarazem uprzedni sąd, sprawia, że czyn ludzki jest świadomy i zarazem odpowiedzialny.

Właściwa wolność realizuje się zawsze w związku z wyborem dobra. Papież Jan Paweł II podkreślał, że nie ma wolności poza systemem wartości moralnych¹.

---

¹ Jan Paweł II, Encyklika o niektórych podstawowych problemach nauczania moralnego Kościoła *Veritatis splendor* (1993), 17. (Dalej VS).

Wolność leży u podstaw wszelkich wyborów, także wyborów moralnych. Ewangeliczny młodzieniec (zob. Mt 19,20) z własnej woli zachowywał przykazania, był w swoim postępowaniu dobry, ponieważ czynił dobrze. Do doskonałości brakowało mu tylko wolnej rezygnacji z dóbr, jakie posiadał. Chrystus powiedział do niego: *Jeśli chcesz?* (Mt 19,21). Ta wolność, wyrażona w możliwości działania, sprawia, że człowiek nie tylko jest dobry, ale może doprowadzić go także do doskonałości. Granicą wolności jest zawsze dobro moralne², a jej ostatecznym odniesieniem zawsze pozostaje człowiek³. Tylko człowiek, dzięki swojej świadomości, może odkrywać, budować i przestrzegać złożonego systemu moralnego (naturalnego i pozytywnego – Bożego i ludzkiego) Dlatego przykazania, a zwłaszcza negatywne nakazy moralne, normy prawne stawiające granice ludzkiej swobody i samowoli „stanowią pierwszy etap drogi do wolności”⁴. Forma negatywna 10 Przykazań Bożych służy łatwości zapamiętania, a także wyraża kulturę przyjęcia zachowań moralnych. Można założyć, że wrażliwość ludzka „boi” się przekroczenia granicy dobra, nakazuje ta bojaźń zatrzymanie się przed „przepaścią zła”, nawet wcześniej niż rozum takie zło przewidzi, a tym bardziej wtedy, kiedy nastąpi doświadczenie zła. Pragnienie dobra, wypełnianie dobra, dzięki dobrej woli może następować bez próbowania „zła”, bez wchodzenia w jakiegokolwiek zgorzenia. Chrystus daje za przykład dzieci (Mt 19, 14), utożsamia się z ich niewinnością (Mt 18, 4), a następnie ostrzega, aby ich nie gorszyć (Mt 18, 6).

W pierwszym etapie ludzkiego czynu, na bazie i podstawie wolności, wola decyduje: działać, czy zaniechać działania (zaniechanie też jest czynem wewnętrznym człowieka). Z czynu wewnętrznego przyzwolenia woli następuje działanie dobrowolne, czyli wolne działanie zewnętrzne. Łatwiej jest przedstawić czyny wolne człowieka, kiedy je porównamy z czynami nieuświadomionymi, z czynami odruchowymi czy też zrealizowanymi pod wpływem niekontrolowanej emocji. Takie czyny bez udziału woli lub z wielkim jej ograniczeniem (np. choroba psychiczna, silne wzburzenie emocjonalne) nie zawierają w sobie czynnika odpowiedzialności, jest on ograniczony na tyle, na ile wola jest czymkolwiek skrępowana.

Czyn jako taki przysługuje tylko osobie, jest to czyn ludzki zawierający godność i odpowiedzialność i zawsze ukazujący pełną wolność. Dlatego też wolność przynależy do jednej z najważniejszych wartości. Bez wolności człowiek cierpi, buntuje się w wypadku jej braku, tak na polu indywidualnym, jak i społecznym. Największą karą stosowaną wobec osób będących w konflikcie

² Zob. Jan Paweł II, *Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność*. Orędzie na XIV Światowy Dzień Pokoju, 1981, w: tegoż, *Dzieła zebrane*, t. IV: *Konstytucje Apostolskie, Listy „Motu proprio” i Bulle, Orędzia na światowe dni*, Kraków 2007.

³ Zob. tenże, Encyklika w setną rocznicę encykliki *Rerum novarum, Centissimus annus* (1991), 39. (Dalej CA).

⁴ Tenże, Encyklika o wartości i nienaruszalności życia ludzkiego *Evangelium vitae* (1995), 45.

z prawem jest pozbawianie ich wolności, zamykanie w zakładach karnych. Warunki życia w takich zakładach mogą być relatywnie znośne, jednak brak wolności sprawia, że osoba uwięziona cierpi i pragnie wydostać się jak najszybciej z takiej sytuacji.

2. WARTOŚĆ WOLNOŚCI JAKO CEL DĄŻEŃ JEDNOSTKI

– DZIAŁANIE W WOLNOŚCI

„Istota wolności tkwi we wnętrzu człowieka, należy do natury osoby ludzkiej i jest znakiem rozpoznawczym”⁵. Wolność jest integralnym elementem ludzkiej natury, świadczy o jej godności. Zarazem godność zintegrowana jest przede wszystkim z wolnością, a więc zdolności wyboru, w zgodzie z własnym sumieniem⁶, w oparciu o rozpoznanie prawdy i ukierunkowanie jej na dobro. Właśnie to dążenie do dobra wyróżnia człowieka z całego świata stworzonego. Wartość ta uzdalnia do postępowania, którym nie musi kierować determinizm, instynkty, pożądlivości ani pragnienia niezgodne z naturą. Człowiek wolny jest zdolny do podejmowania decyzji. Może ocenić, jak jego działanie wpłynie na niego samego i innych. „Być wolnym, to móc i chcieć wybierać, to żyć zgodnie z sumieniem”⁷.

Wolność pozostaje w ścisłej zależności od prawdy, dzięki czemu można weryfikować swoje decyzje i działania. Wolność nie oznacza samowoli i braku jakichkolwiek zależności. Nie jest celem samym w sobie, przeciwnie, pełni rolę służebną wobec rozumnego działania człowieka.

Jan Paweł II przedstawiał wolność jako wartość, która została dana człowiekowi, aby mógł osiągnąć doskonałość w miłości i dobru. Nie jest jednak nieograniczona⁸. Nie oznacza, że można odrzucić prawdę. Wolność sprawia, że człowiek rozwija samego siebie, buduje swoje postawy moralne, jest krytyczny wobec własnych działań, które podejmuje.

Papież upatrywał źródła wolności w sumieniu. Sumienie⁹, odpowiednio uformowane, odwołuje się do rozumu poznającego prawdę, wynika to działanie z prawa naturalnego.

---

⁵ Jan Paweł II, *Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność*. Orędzie na XIV Światowy Dzień Pokoju, 1981, dz. cyt., 5.

⁶ „Sumienie moralne jest sądem rozumu, przez który osoba ludzka rozpoznaje jakość moralną konkretnego czynu, który zamierza wykonać, którego właśnie dokonuje lub którego dokonała. Człowiek we wszystkim tym, co mówi i co czyni, powinien wiernie iść za tym, o czym wie, że jest słuszne i prawe. Właśnie przez sąd swego sumienia człowiek postrzega i rozpoznaje nakazy prawa Bożego” (KKK, 1778).

⁷ Jan Paweł II, *Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność*. Orędzie na XIV Światowy Dzień Pokoju, 1981, dz. cyt., 5.

⁸ Zob. VS, 35.

⁹ Zob. KKK, 33.

Wolność nie jest wartością ostateczną i celem istnienia osoby. Nie może również prowadzić do bezgranicznej afirmacji własnej korzyści¹⁰. W wymiarze jednostkowym służy realizacji własnej godności, a w wymiarze społecznym poszukuje dobra wspólnego.

Wartość wolności wymaga również pracy nad sobą, nad własnymi postawami. Kiedy człowiek troszczy się wyłącznie o to, aby „mieć i używać”, gubi właściwą hierarchię wartości, trudno mu opanować własne instynkty, namiętności i popędy. Jedynie posłuszeństwo prawdzie pozwala człowiekowi uporządkować własne potrzeby, a przez to zachować wolność: „(...) posłuszeństwo prawdzie o Bogu i człowieku jest pierwszym warunkiem wolności, pozwala człowiekowi uporządkować własne potrzeby, własne pragnienia i sposoby ich zaspokajania według właściwej hierarchii, tak by posiadanie rzeczy pomagało mu wzrastać”¹¹.

Relacja pomiędzy wolnością i prawdą jest ściśle z sobą powiązana. Prawdziwa wolność poszukuje prawdy, zdobywa ją, a następnie cieszy się z jej posiadania. Wolność skłania także do obrony prawdy, nawet za cenę życia. Chrystus stwierdził: *Prawda was wyzwoli* (J 8,32). Dopiero w prawdzie i z prawdy człowiek staje się wolny. Przeciwnością prawdy jest kłamstwo, zaprzeczenie prawdy, ucieczka od prawdy, wtedy także jest ograniczona wolność, człowiek nie może głosić prawdy, a więc jest zmuszany do kłamstwa, do niewoli. Powstaje konflikt, a zarazem wartościowanie, czyli wybór pomiędzy prawdą a nieprawdą, w takim konflikcie zaczyna działać sumienie, rozpoczyna się proces moralnego życia i działania. Gdyby człowiek nie miał takiego „konfliktu”, gdyby żył tylko w prawdzie, wtedy wolność byłaby zbyteczna, wybór bowiem prawdy byłby automatyczny. Tak, można przypuszczać, będzie w życiu przyszłym zbawionych. Ich wolność niejako rozplynie się w Prawdzie, jaką jest Bóg¹². W doczesności, tu i teraz, woła ludzka zmierza do prawdy, prawdy poszukuje, prawdę zdobywa, po to, aby prawda umocniła wolną wolę, aby stała się gwarantem właściwego wyboru.

3. WARTOŚĆ WOLNOŚCI JAKO CEL DĄŻEŃ RELACJI OSOBOWYCH

Jan Paweł II upatrywał także w wolności aspekt społeczny, charakterystyczny dla człowieka jako bytu spełniającego się w relacjach z innymi osobami. Można tu zacytować biblijne stwierdzenie: *Nikt bowiem z nas nie żyje dla siebie i nikt nie umiera dla siebie* (Rz 14, 7). Sens życia spełnia się w relacjach z innymi, wolność służyć winna tym relacjom, ona pozwala i zachęca do tego,

¹⁰ Zob. CA, 16.

¹¹ CA, 41.

¹² *Rzekł do nich Jezus (...). Jeśli mówię prawdę, to dlaczego mi nie wierzycie? Kto jest z Boga, słów Bożych słucha* (J 8, 42,45,47).

aby innym czynić dobrze, czyli proponować im prawdę. Ponownie ta prawda przekazywana przez wolę, ma wymiar indywidualny; człowiek jest prawdziwy, autentyczny wobec innych, nie kłamie swoim istnieniem ani też nie chce wprowadzać nikogo w błąd, i ta prawda ma wymiar społeczny, tworzy się społeczność prawdziwa, żyjąca prawdą.

Wszelkie błędy życia wspólnotowego polegają na kłamstwie, które zniewala całą społeczność. Kłamstwo historyczne, na przykład, obciąża kłamców, wolą zaś prawdy jest uwolnienie dla wszystkich. Wszelkie ideologie zatajają prawdę o sobie, zależy im tylko na zdobyciu władzy, a kiedy to się stanie, ukazują właściwe oblicze i swoją agresję kierują do tych, którzy ich wybrali do sprawowania władzy, są bowiem, ci wyborcy, wyrzutem sumienia, świadczą o kłamstwie ideologii.

Relacje osobowe przekazują sobie wzajemnie wartość wolności, wolność wtedy żyje, działa, tworzy dobro i nim się dzieli. Człowiek wolny, działający na rzecz drugiego dobrowolnie i skutecznie, okazuje się piękny, dojrzały, wspaniałomyślny, graniczy z wartością miłości. Kiedy wolność bezinteresownie pobudza do działania, wtedy mamy do czynienia z człowiekiem kochającym, pełnym miłości. Szczególnie uwidacznia się połączenie działania wartości wolności, prawdy i miłości w związku małżeńskim kobiety i mężczyzny.

Małżonkowie się kochają, czynią z siebie dar, jedno obdarowuje sobą drugiego, a w tym darze jednoczy się wola, prawda i miłość.

Jan Paweł II nauczał, że człowiek odpowiedzialnego sumienia ma być „dla drugich”. Oznacza to, że należy używać swej wolności dla tego, co jest prawdziwie dobrem i co prowadzi do wzrostu drugiego człowieka¹³. Naturą przeznaczenia człowieka jest dzielenie się prawdą, którą samemu się poznało. Ten swoisty dialog prawdy i wolności rozgrywa się w relacji z drugą osobą¹⁴. Wolność realizuje się poprzez dar z siebie i tylko tak dokonuje się afirmacja drugiej osoby. Pytamy, skąd rodzi się miłość? Jak ona powstaje? Zaskakuje nas deklaracja jednej osoby wobec drugiej, deklaracja miłości. W deklaracji miłości niedojrzałej, przedwczesnej zalecamy rozwagę, próbę czasu, zastanawianie się. Wtedy zaczyna „pracować” wola i prawda. Te dwie wartości wspólnie muszą dojść do porozumienia. Prawdą jest drugi człowiek, on także musi odczuć miłość, zaakceptować ją i wolną wolą zdecydować, dać przyzwolenie uczuciu i wartości miłości. Wzajemne połączenie wartości woli i wartości prawdy, mężczyzny i kobiety, rodzi miłość.

Miłość ludzka, jej wartość i powszechność, nie wyczerpuje się tylko w związkach małżeńskich – dla woli, prawdy i miłości są otwarte szerokie pola działania i realizacji. Zawsze jesteśmy wrażliwi na miłość ojczyzny, miłość ideałom, miłość bliźniego, miłość względem nauki, a także wychowania.

¹³ Jan Paweł II, List do Młodych całego Świata *Parati semper* (1985).

¹⁴ CA, 46.

Te obszary wartości miłości są niezbędne w życiu społecznym, bez nich społeczność nie mogłaby istnieć i właściwie się rozwijać. Wolna wola takie zakresy wolności odkrywa, następnie je akceptuje i tak kieruje życiem człowieka, że on niemal ztraca się w różnych formach realizacji miłości społecznej.

4. WARTOŚĆ WOLNOŚCI JAKO CEL DĄŻEŃ SZERSZEJ SPOŁECZNOŚCI

W relacjach społecznych dobro realizuje się ze względu na wolność ogółu urzeczywistnianą przez wolność jednostki. Jan Paweł II krytykował ustrój polityczny i takie formy rządów, które jednostkę podporządkowują działaniom ekonomiczno-społecznym, gdzie nie uwzględnia się jej autonomicznych wyborów i decyzji¹⁵. „Człowiek zostaje w ten sposób utożsamiony z pewnym zespołem relacji społecznych, a jednocześnie zanika pojęcie osoby jako samodzielnego podmiotu decyzji moralnych, który podejmując je, tworzy porządek społeczny”¹⁶.

Papież podkreślał, że istnieje niezliczona liczba uwarunkowań, które wpływają na urzeczywistnianie wolności człowieka. Otoczenie i zaistniałe sytuacje mogą ułatwiać lub utrudniać realizowanie wolności, ale nigdy nie mogą jej do końca zniszczyć¹⁷. Trudności zewnętrzne nie mogą być argumentem czy usprawiedliwieniem życia w kłamstwie lub nieprawego postępowania.

Papież zaznaczał, że tylko szacunek dla drugiego człowieka jako osoby jest źródłem wolności, która ze wszystkimi jej konsekwencjami wpływa na budowanie wolnego państwa. „Nie ma prawdziwej wolności tam, gdzie nie przyjmuje się i nie miłuje życia; pełnia życia jest możliwa tylko w wolności”¹⁸. Człowiek nie jest wyłącznie producentem czy konsumentem wytwarzanych przez siebie dóbr. Robi to po to, aby żyć. To jest dla niego punktem odniesienia¹⁹. We wszystkich więc działaniach społecznych należałoby zwracać uwagę na dobro jednostki, która realizując indywidualny cel nadrzędny, buduje cel wspólnotowy – dobro społeczności, narodu, państwa.

W wypadku dóbr społecznych, człowiek do ich realizacji-tworzenia przygotowuje się poprzez wychowanie, a szczególnie poprzez kształcenie się ogólne i specjalistyczne. W tych działaniach uczestniczy wolna wola – człowiek chce, wychowuje się i uczy, mając cel daleki, ale jasno określony. Problemem moralnym staje się zła wola, niechęć do samowychowania i do kształcenia się.

¹⁵ Zob. CA, 13.

¹⁶ Tamże.

¹⁷ Zob. CA, 25.

¹⁸ EV, 96.

¹⁹ CA, 39.

Ta zła wola i postawa prowadzić może do późniejszego życia pasożytniczego na ciele społeczeństwa. W przyszłości społeczeństwo nieprzygotowanego moralnie i szkoleniowo obywatela będzie zmuszać do podejmowania jakiegokolwiek pracy.

Kiedy powołanie zawodowe zostanie pozytywnie rozpoznane, mamy do czynienia z wielokrotnym podejmowaniem decyzji w kierunku właściwego wychowania, dyscypliny, a także odpowiedniego wykształcenia. Człowiek zaangażowany w swoją pracę nieustannie trwa w dobrowolnym i świadomym podejmowaniu swoich obowiązków. Kiedy zaangażowanie przechodzi w systematyczność, kreatywność, a nawet poświęcenie, mówimy o powołaniu. Człowiek odczytujący swoje powołanie decyduje poświęcić się z całym oddaniem do wypełniania swoich obowiązków. Wolna wola rozpoznaje, w wypadku powołania, radość działania, radość służenia innym, spełnia się, służąc i pracując z radością i poświęceniem.

5. ZAGROŻENIA NIEREALIZOWANIA WARTOŚCI WOLNOŚCI

Rozumienie wolności jako absolutnej autonomii prowadzi do zniewolenia człowieka przez źle rozpoznane rządy i pragnienia. Wolność oparta na fałszywym rozeznaniu tego, co dobre i słuszne, formuje nieprawdziwy obraz człowieka, a wszystkie urzeczywistniane relacje nie są trwałe i autentyczne. „Skutkiem tej błędnej koncepcji osoby jest deformacja prawa, które określa zakres wolności człowieka, a także sprzeciw wobec własności prywatnej”²⁰.

Jan Paweł II pokazuje, że istnieją błędne koncepcje, które oddzielają pojęcie wolności od posłuszeństwa prawdzie. Tym samym nie zwraca się uwagi na obowiązek poszanowania praw innych ludzi²¹. Treścią tych poglądów jest miłość własna, często posunięta do lekceważenia czy pogardy drugim człowiekiem, którego rozpoznaje się jako zagrożenie dla własnego dobrobytu. Papież krytycznie odnosi się tu do „bezgranicznej afirmacji własnej korzyści”²². Na płaszczyźnie ogólnospołecznej zdarza się takie rozumienie pojęcia wolności, które sprzeciwia się zasadzie solidarności z drugim człowiekiem, które odrzuca pojęcie służby i akceptacji dla wolności innych²³.

Ta koncepcja wolności prowadzi do głębokiego zniekształcenia życia społecznego. Jeżeli promocja własnego „ja” jest pojmowana w kategoriach absolutnej autonomii, prowadzi nieuchronnie do negacji drugiego człowieka; jest on postrzegany jako wróg, przed którym trzeba się bronić. W ten sposób społeczeństwo staje się zbiorowością jednostek żyjących obok siebie, ale nie połączo-

²⁰ CA, 13.

²¹ Zob. CA, 16.

²² EV, 19.

²³ Zob. Tamże.

nych wzajemnymi więzami: każdy pragnie zrealizować swoje cele niezależnie od innych czy wręcz dąży do własnych korzyści kosztem innych²⁴.

Tak rozumiana wolność zaprzecza pojęciu prawdy, przez co konsekwentnie kieruje ku autodestrukcji i do zniszczenia drugiego człowieka²⁵. Wówczas człowiek już ani nie szuka, ani nie przyjmuje prawdy o dobru i złu jako punktu odniesienia dla swoich decyzji. „Kieruje się wyłącznie swoją subiektywną i zmieniającą opinią lub po prostu swym egoistycznym interesem i kaprysem”²⁶.

Niezrozumienie wartości wolności sprawia, że osoba czuje się absolutnym władcą i sędzią wszystkiego wokół²⁷. W jej życiu nie ma miejsca na drugiego człowieka, a to, co ją przepelnia, to własne *ego*, które nigdy nie czuje zaspokojenia pragnień i rząd²⁸.

Dla zachowania porządku społecznego wprowadza się pewne nakazy sprawiedliwości (Dekalog w chrześcijaństwie czy normy prawne w państwie), które w oparciu o wolność i prawdę powinny kierować życiem wspólnotowym. Jednak sformułowanie prawa, które nie zabezpiecza dobra i wolności jednostki lub odnosi się tylko do wybranej grupy, prowadzi do ograniczenia i obniżenia poziomu wydajności państwa. Papież zwracał tu uwagę na takie ideologie, które poprzez stosowanie przymusu zewnętrznego, poprzez użycie siły i wielopłaszczyznowych działań degradowały godność człowieka. Ostatecznie jednak Jan Paweł II wskazywał, że „żaden przymus zewnętrzny nie jest w stanie pozbawić człowieka wewnętrznej wolności”²⁹. Błędem jest więc wyłącznie rozpatrywanie wolności w kategoriach zewnętrznych, podlegających ocenie i weryfikacji działań.

PODSUMOWANIE

Wolna wola w warunkach wolności wewnętrznej i zewnętrznej czyni człowieka autonomicznego, pełnego, świadomego, a przede wszystkim wolnego. Wolność przysługuje człowiekowi z tej racji, że jest stworzeniem rozumnym, posiada własną niezniszczalną godność. Wartość wolności realizuje się w człowieku i poprzez człowieka, dotyczy spraw życia wewnętrznego, a także obejmuje całe życie społeczne. W społeczności szanującej wolność, każdy czuje się wolny i zarazem odpowiedzialny, za swoje i innych czyny. Wolność człowieka w łączności z prawdą i miłością, czyni go doskonałym, daje radość życia w posługiwaniu innym.

²⁴ EV, 20.

²⁵ Zob. tamże, 19.

²⁶ Tamże, 19.

²⁷ Tamże, 52.

²⁸ Zob. CA, 16.

²⁹ Zob. *Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność*. Orędzie na XIV Światowy Dzień Pokoju, 1981, 11.

Dr. RP. Zdzisław Struzik
Instituto del Papa Juan Pablo II
Universidad Cardenal Stefan Wyszyński

VALOR DE LA LIBERTAD

Las reflexiones incesantes del hombre sobre los valores testimonian su dignidad y el carácter excepcional en toda la realidad concreta, es decir, en el ambiente de la vida y actividad humana. Desde el momento de darse cuenta de la diferencia respecto a otras criaturas; de tener las ideas, los pensamientos, sentimientos y las reacciones con ellos relacionados, el hombre pregunta a sí mismo y a otros: ¿quién soy?

En la búsqueda del significado y sentido de su existencia el hombre encuentra una idea de la acción libre, la libertad de la acción y también puede prever los resultados y consecuencias de sus comportamientos – las acciones tanto interiores, como exteriores (los actos de la voluntad).

1. DETERMINACIÓN DEL VALOR DE LA LIBERTAD

La primera dimensión fundamental de la libertad es la posibilidad de elegir y decidir sobre las acciones emprendidas. Esta posibilidad determina al hombre en su calidad de un sujeto y al mismo tiempo una persona responsable de sus acciones y las consecuencias de las mismas.

La libertad puede tener una dimensión interior y exterior. Si la primera se refiere a la autonomía de la persona, la segunda está relacionada con las decisiones y acciones iniciadas por fuera, en la sociedad. Existe un lazo estrecho entre la libertad y el derecho natural. Es que la libertad no es un comportamiento contra la ley, pero – como resulta de la naturaleza creada del hombre – precisamente a la misma hace referencia. El hombre está llamado a la libertad y todo lo que realiza por fuera debe ser un resultado de sus convicciones interiores. *Porque vosotros, hermanos, a libertad fuisteis llamados* (Gá. 5,13). La convicción interior, o sea, un juicio interior y al mismo tiempo previo, hace que el acto humano esté consciente y a la vez responsable.

La libertad adecuada se realiza siempre en relación con la elección del bien. el papa Juan Pablo II subrayaba que no había libertad fuera del sistema de los va-

lores morales¹. la libertad es la base de todas las elecciones, también las elecciones morales. El joven del Evangelio (v. Mt. 19,20) por su propia voluntad cumplía los mandamientos, fue bueno en su comportamiento porque actuaba bien. Para ser perfecto le faltaba solamente un rechazo libre de los bienes que poseía. Cristo le dijo: *Si quieres* (Mt. 19,21). Esta voluntad, expresada en la posibilidad de acción, hace que el hombre no solamente sea bueno, sino también pueda llegar a la perfección gracias a esta voluntad. El límite de la libertad es siempre el bien moral² y su referencia definitiva la es siempre el hombre³. Solamente el hombre, gracias a su conciencia, puede descubrir, construir y observar el sistema moral complejo (natural y positivo – divino y humano). Por eso, los mandamientos, en particular los preceptos morales negativos, las normas legales que determinan los límites de la libertad y voluntariedad humana *son la primera etapa necesaria del camino hacia la libertad*⁴. La forma negativa de los diez mandamientos sirve para la facilidad de su recuerdo y también expresa la cultura de la aceptación de los comportamientos morales. Se puede suponer que la sensibilidad humana “tiene miedo” de la superación de los límites del bien; este miedo ordena la detención delante del “abismo del mal”, incluso antes de que la mente prevea tal mal, y tanto más cuando ocurre la experiencia del mal. El deseo del bien, la realización del bien, gracias a la buena voluntad puede tener lugar sin probar el mal, sin entrar en cualesquiera desmoralizaciones. Cristo da un ejemplo de los niños (Mt. 19, 14), se identifica con su humildad (Mt. 18, 4) y luego advierte que no se hagan tropezar (Mt. 18, 6).

En la primera etapa del acto humano, a base y con el fundamento de la libertad, decide la voluntad: actuar o abandonar el acto (el abandono es también un acto interior del hombre). Del acto interior del consentimiento de la voluntad sucede una acción voluntaria, o sea, una acción exterior libre. Es más fácil presentar los actos libres del hombre cuando los comparamos con los actos inconscientes, las acciones reflejas o los actos realizados bajo la influencia de las emociones descontroladas. Tales actos, sin la participación de la voluntad o con su máxima limitación (p.ej. la enfermedad psíquica, una excitación emocional fuerte) no contienen en sí un factor de la responsabilidad; éste está limitado hasta el mismo grado que el grado de la restricción de la voluntad.

¹ Juan Pablo II, Encíclica sobre algunas cuestiones fundamentales de la Enseñanza Moral de la Iglesia *Veritatis splendor* (1993), 17. (En adelante VS).

² V. *idem*, Juan Pablo II, *Para servir a la paz, respeta la libertad*. Mensaje para XIV Jornada Mundial para la Paz, 1981, en: *idem*, *Dziela zebrane*, t. IV: *Konstytucje Apostolskie, Listy “Motu proprio” i Bulle, Orędzia na światowe dni*, Kraków 2007.

³ V. *idem*, Juan Pablo II, Encíclica en el centenario de la *Rerum novarum*, *Centissimus annus* (1991), 39. (En adelante CA).

⁴ *Idem*, Juan Pablo II, Encíclica sobre el valor y el carácter inviolable de la vida humana *Evangelium vitae* (1995), 45.

El acto como tal corresponde solamente a la persona; es un acto humano que contiene la dignidad y responsabilidad y siempre demuestra una libertad completa. Por eso, la voluntad pertenece a uno de los valores más importantes. Sin la libertad el hombre sufre, se rebela en el caso de su falta, en la esfera tanto individual, como social. La pena más grande aplicada en el caso de las personas que han infringido la ley la es la privación de su libertad, el cierre en los establecimientos punitivos. Las condiciones de la vida en tales establecimientos pueden ser relativamente tolerables, sin embargo, la falta de la libertad hace que la persona encarcelada sufra y quiera salir de tal situación.

2. VALOR DE LA LIBERTAD COMO EL OBJETIVO DE LOS LOGROS DEL INDIVIDUO – LA ACCIÓN EN LA LIBERTAD

“La libertad en su esencia es interior al hombre, connatural a la persona humana, signo distintivo de su naturaleza”⁵. La libertad es un elemento integral de la naturaleza humana, testimonio de su dignidad. Al mismo tiempo la dignidad está integrada ante todo con la libertad, o sea, la capacidad de elegir, de acuerdo con su consciencia⁶, basándose en el discernimiento de la verdad y la orientación de la misma hacia el bien. Precisamente esta aspiración al bien distingue al ser humano de todo el mundo creado. Este valor habilita para el comportamiento que no tiene que ser guiado por el determinismo, los instintos, anhelos ni los deseos desconformes con la naturaleza. El hombre libre es capaz de tomar decisiones. Puede evaluar cómo su acción influirá en el mismo y en otros. “Ser libre, es poder y querer elegir, es vivir según su propia conciencia”⁷.

La libertad permanece en una dependencia estrecha con la verdad gracias a lo cual se pueden verificar sus decisiones y acciones. La libertad no significa la voluntariedad y la falta de cualesquiera dependencias. No es un objetivo en sí mismo, todo lo contrario, ejerce el papel servidor respecto a la acción racional del hombre.

Juan Pablo II presentaba la libertad como un valor que había sido dado al hombre para que éste pudiera alcanzar la perfección en el amor y el bien. Pero esta libertad no es ilimitada⁸. No significa que se pueda rechazar la verdad.

⁵ Juan Pablo II, *Para servir a la paz, respeta la libertad*. Mensaje para XIV Jornada Mundial para la Paz, 1981, *op.cit.*, 5.

⁶ “La conciencia moral es un juicio de la razón por el que la persona humana reconoce la cualidad moral de un acto concreto que piensa hacer, está haciendo o ha hecho. en todo lo que dice y hace, el hombre está obligado a seguir fielmente lo que sabe que es justo y recto. Mediante el dictamen de su conciencia el hombre percibe y reconoce las prescripciones de la ley divina” (CIC, 1778).

⁷ Juan Pablo II, *Para servir a la paz, respeta la libertad*. Mensaje para XIV Jornada Mundial para la Paz, 1981, *op.cit.*, 5.

⁸ V. VS, 35.

La libertad hace que el hombre desarrolle a sí mismo, construya sus fundamentos morales, sea crítico respecto a sus propias acciones que emprenda.

El papa veía la fuente de la libertad en la consciencia. La consciencia⁹, adecuadamente formada, hace referencia a la mente – conocedora de la verdad; esta acción resulta del derecho natural.

La libertad no es un valor definitivo y el objetivo de la existencia de la persona. Tampoco puede conducir al afianzamiento ilimitado del propio interés¹⁰. En la dimensión individual sirve para la realización de su propia dignidad y en la dimensión social busca el bien común.

El valor de la libertad requiere también el trabajo sobre sí mismo, sobre sus propias actitudes. Cuando el hombre se preocupa solamente por “tener” y “disfrutar”, pierde una jerarquía adecuada de valores; es difícil para él dominar sus propios instintos, pasiones e impulsos. Solamente la obediencia a la verdad permite al hombre ordenar sus necesidades y a la vez mantener la libertad: “La obediencia a la verdad sobre Dios y sobre el hombre es la primera condición de la libertad, que le permite ordenar las propias necesidades, los propios deseos y el modo de satisfacerlos según una justa jerarquía de valores, de manera que la posesión de las cosas sea para él un medio de crecimiento”¹¹.

La relación entre la libertad y verdad es estrechamente ligada entre sí. La libertad verdadera busca la verdad, la conquista y luego disfruta de su posesión. la libertad obliga también a la defensa de la verdad, incluso a precio de la vida. Cristo dijo: *la verdad os hará libres* (Jn. 8,32). Solamente en la verdad y de la verdad el hombre se hace libre. La contradicción de la verdad es la mentira, la negación de la verdad, la huida de la verdad; entonces la libertad está limitada; el hombre no puede propagar la verdad con lo cual está forzado a la mentira y a la esclavitud. Nace el conflicto y al mismo tiempo la evaluación, o sea, la elección entre la verdad y la mentira; en tal conflicto empieza a actuar la consciencia, se inicia el proceso de la vida y acción moral. Si el hombre no hubiera tenido tal “conflicto”, si hubiera vivido solamente en la verdad, entonces la libertad habría sido superflua porque la elección de la verdad habría sido automática. Se puede suponer que así será en la vida futura de los salvados. Su libertad de cierto modo desvanecerá en la verdad que es Dios¹². En la temporalidad, aquí y ahora, la voluntad del hombre aspira a la verdad, busca la verdad, conquista la verdad para que la verdad consolide el libre albedrío y se convierta en el garante de una elección oportuna.

---

⁹ V. CIC, 33.

¹⁰ V. CA, 16.

¹¹ CA, 41.

¹² *Jesús entonces les dijo(...). y a mí, porque digo la verdad, no me creéis. el que es de Dios, las palabras de Dios oye* (Jn. 8, 42,45,47).

3. VALOR DE LA LIBERTAD COMO EL OBJETIVO DE LAS ASPIRACIONES DE LAS RELACIONES PERSONALES

Juan Pablo II en la libertad veía también un aspecto social, característico para el hombre en su calidad del ser que se realiza en las relaciones con otras personas. Aquí se puede citar una frase bíblica: *Porque ninguno de nosotros vive para sí, y ninguno muere para sí (Rm. 14, 7)*. El sentido de la vida se realiza en las relaciones con otros; la libertad debe servir para estas relaciones; ella permite y anima a hacer bien a otros, o sea, a proponerles la verdad. Y otra vez esta misma verdad transmitida por la voluntad tiene una dimensión individual; el hombre es verdadero, auténtico respecto a otros, no miente con su existencia, ni tampoco quiere inducir a nadie en error. Y esta verdad tiene una dimensión social; nace una sociedad verdadera que vive con la verdad.

Cualesquiera errores de la vida comunitaria consisten en la mentira que cautiva a toda la sociedad. Por ejemplo, la mentira histórica pone la carga a los mentirosos y la voluntad de la verdad es la liberación para todos. Todas las ideologías ocultan la verdad sobre sí mismas; solamente les preocupa la consecución del poder y si ya lo consiguen, demuestran su faz verdadera y dirigen su agresión a los que las han elegido para ejercer el poder. Es que este electorado constituye un remordimiento de la consciencia, testimonia de la mentira de la ideología.

Las relaciones personales se transmiten mutuamente el valor de la libertad; entonces la libertad vive, actúa, crea el bien y lo re parte. El hombre libre, que actúa a favor del otro de buen grado y eficazmente, resulta ser bello, maduro, generoso, está cerca del valor del amor. Cuando la libertad desinteresadamente instiga a la acción, entonces tenemos un hombre que ama y está lleno de amor. Se hace especialmente visible la unión de la acción del valor de la libertad, verdad y el amor en la relación conyugal de la mujer y del hombre. Los esposos se aman, se convierten a sí mismo en el don que entregan el uno al otro, el uno obsequia al otro y en este don se une la voluntad, la verdad y el amor.

Juan Pablo II enseñaba que el hombre con la consciencia responsable tiene que vivir para “otros”. Esto significa que hay que utilizar su libertad para lo que verdaderamente es el bien y lo que lleva al crecimiento de otro hombre¹³. La naturaleza del destino del hombre es el reparto de la verdad que él mismo ya ha conocido. Este diálogo peculiar de la verdad y la libertad se desarrolla en la relación con otra persona¹⁴. La libertad se realiza mediante el don de sí mismo y solamente de este modo se hace la afirmación de otra persona. Preguntamos, ¿De donde nace el amor? ¿Cómo éste ocurre? Nos sorprende de la declaración de una persona respecto a la otra, la declaración del amor.

¹³ Juan Pablo II, Carta a los jóvenes del mundo *Parati semper* (1985).

¹⁴ CA, 46.

En la declaración del amor inmaduro y prematuro recomendamos una reflexión, una prueba de tiempo, una consideración. Luego empieza a “trabajar” la voluntad y la verdad. Estos dos valores tienen que llegar a un común acuerdo. La verdad es el otro hombre, él también tiene que sentir el amor, aceptarlo y con el libre albedrío decidir si dar el consentimiento al sentimiento y al valor del amor. La unión recíproca del valor de la voluntad y el valor de la verdad, del hombre y de la mujer, hace que nazca el amor.

El amor humano, su valor y la universalidad no se agota solamente en las relaciones matrimoniales – para la voluntad, la verdad y el amor están abiertos los campos amplios de la acción y realización. Siempre estamos sensibles al amor por la patria, el amor por los ideales, el amor por el prójimo, el amor por la ciencia y también por la educación. Estos campos del valor del amor son indispensables en la vida social; sin ellos la sociedad no podría existir y ni desarrollarse del modo correcto. El libre albedrío descubre tales alcances de la libertad, luego los acepta y dirige la vida del hombre de tal manera que el mismo casi se embebece en diferentes formas de la realización del amor social.

4. VALOR DE LA LIBERTAD COMO EL OBJETO DE LAS ASPIRACIONES DE UNA SOCIEDAD MÁS AMPLIA

En las relaciones sociales el bien se realiza en atención a la libertad de todos, realizada por la libertad del individuo. Juan Pablo II criticaba el régimen político y tales formas de gobiernos que hacen que el individuo esté sometido a las acciones económicas y sociales donde no se toma en consideración sus elecciones y decisiones autónomas¹⁵. “El hombre queda reducido así a una serie de relaciones sociales, desapareciendo el concepto de persona como sujeto autónomo de decisión moral, que es quien edifica el orden social, mediante tal decisión.”¹⁶

El papa subrayaba que existía un número innumerable de condicionamientos que influían en la realización de la libertad del hombre. Los alrededores y las situaciones que tienen lugar pueden facilitar o dificultar la realización de la libertad, pero nunca la pueden destruir hasta el final¹⁷. Las dificultades exteriores no pueden ser un argumento o una justificación de la vida en mentira o un comportamiento ilegítimo.

El papa acentuaba que solamente el respeto por otro hombre en su calidad de persona es la fuente de la libertad que, con todas sus consecuencias, influye en la construcción de un país libre. “No hay libertad verdadera donde

---

¹⁵ V. CA, 13.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ V. CA, 25.

no se acoge y ama la vida; y no hay vida plena sino en la libertad”¹⁸. El hombre no es solamente un fabricante o consumidor de los bienes hechos por el mismo. Lo hace para vivir. Esto es para él un punto de referencia¹⁹. Entonces, en todas las acciones sociales habría que fijar la atención en el bien del individuo que, realizando un objetivo individual principal, construye un objetivo comunitario – el bien de la comunidad, la nación, el país.

En el caso de los bienes sociales, el hombre para su realización-creación se prepara mediante la educación, especialmente mediante su propia formación general y especialista. En estas acciones participa el libre albedrío – el hombre quiere, se educa y aprende teniendo un objetivo remoto, pero claramente definido. El problema moral es la mala voluntad, la aversión a la autoeducación y a la formación. Esta mala voluntad y actitud pueden llevar a una vida parasitaria posterior sobre el cuerpo de la sociedad. En el futuro, la sociedad va a forzar a un ciudadano no preparado desde el punto de vista moral y educativo a que inicie cualquier trabajo.

Si la vocación profesional está positivamente discernida, tenemos una toma repetida de las decisiones orientadas hacia una educación adecuada, disciplina y una formación oportuna. El hombre, comprometido con su trabajo, permanece sin cesar en una asunción voluntaria y consciente de sus obligaciones. Cuando el comprometimiento se convierte en el carácter sistemático, la creatividad e incluso el sacrificio, hablamos sobre la vocación. El hombre que adivina su vocación, decide sacrificarse con toda la devoción para cumplir sus obligaciones. El libre albedrío reconoce, en el caso de la vocación, la alegría de la acción, la alegría de servir a otros, se realiza sirviendo y trabajando con alegría y sacrificio.

5. PELIGROS DE LA FALTA DE LA REALIZACIÓN DEL VALOR DE LA LIBERTAD

El entendimiento de la libertad como una autonomía absoluta lleva a la seducción al hombre por los anhelos y deseos mal entendidos. La voluntad basada en el discernimiento falso de lo que es bueno y justo forma una imagen errónea del hombre y todas las relaciones hechas reales no son duraderas y auténticas. “De esta errónea concepción de la persona provienen la distorsión del derecho, que define el ámbito del ejercicio de la libertad, y la oposición a la propiedad privada”²⁰.

Juan Pablo II demuestra que existen unos conceptos erróneos que separan el concepto de la libertad de la obediencia a la verdad. Al mismo tiempo

¹⁸ EV, 96.

¹⁹ CA, 39.

²⁰ CA, 13.

uno no fija la atención en el deber de respetar los derechos de los demás hombres²¹. El contenido de estos juicios es el amor propio, muchas veces llevado al desdén o desprecio al otro hombre quien está considerado como una amenaza para su propio bienestar. El papa menciona aquí críticamente el “afianzamiento ilimitado del propio interés”²². Al nivel social en general, ocurre a veces tal entendimiento del concepto de la libertad que está en la contradicción con la regla de la solidaridad con otro hombre, que rechaza al servicio del otro y la aceptación para la libertad del otro²³.

Con esta concepción de la libertad, la convivencia social se deteriora profundamente. Si la promoción del propio yo se entiende en términos de autonomía absoluta, se llega inevitablemente a la negación del otro, considerado como enemigo de quien defenderse. De este modo la sociedad se convierte en un conjunto de individuos colocados unos junto a otros, pero sin vínculos recíprocos: cada cual quiere afirmarse independientemente de los demás, incluso haciendo prevalecer sus intereses.²⁴

La libertad entendida de este modo contradice el concepto de la verdad con lo cual se dirige consecuentemente hacia la autodestrucción y la destrucción a otro hombre²⁵. Entonces, el hombre ni busca, ni acepta la verdad sobre el bien y el mal como el punto de partida para sus decisiones. “Acaba por asumir sólo su opinión subjetiva y mudable o, incluso, su interés egoísta y su capricho”²⁶.

La incompreensión del valor de la libertad hace que la persona se sienta un soberano absoluto y un juez de todo lo que le rodea²⁷. En su vida no hay sitio para otro hombre y lo que la rellena es su propio ego que nunca siente la satisfacción de los deseos y anhelos²⁸.

Para guardar el orden social se introducen algunos preceptos de la justicia (el Decálogo en el cristianismo o las normas legales en un país) que, basados en la libertad y verdad, deben dirigir la vida comunitaria. Si la legislación vigente no protege el bien y la libertad del individuo o se refiere solamente a un grupo elegido, lleva a la limitación y la disminución del nivel del rendimiento del país. El papa fijaba la atención en tales ideologías que mediante el uso de la presión exterior, mediante el uso de la fuerza y las acciones de muchos planos degradaban la dignidad del hombre. Sin embargo, Juan Pablo II definitiva-

---

²¹ V.: CA, 16.

²² EV, 19.

²³ V.: *ibidem*.

²⁴ EV, 20.

²⁵ V.: *ibidem*, 19.

²⁶ *Ibidem*, 19.

²⁷ *Ibidem*, 52.

²⁸ V.: CA, 16.

mente indicaba que “ningún apremio exterior no es capaz de privar al hombre de su libertad interior”.²⁹ Entonces, es errónea la consideración de la libertad solamente en las categorías exteriores, sometidas a la evaluación y la verificación de acciones.

RESUMEN

El libre albedrío en las condiciones de la libertad interior y exterior convierte al hombre en un ser humano autónomo, completo, consciente y ante todo libre. La libertad corresponde al hombre por esta razón que él es un ser racional, posee su propia dignidad indestructible. El valor de la libertad se realiza en el hombre y a través del hombre, toca los asuntos de la vida interior y también abarca toda la vida social. En una sociedad que respeta la libertad cada uno se siente libre y a la vez responsable de sus actos y los actos de los demás. La libertad del hombre, en unión con la verdad y el amor, lo hace perfecto, le da la alegría de la vida en el servicio a otros.

[trad. D. Urbańska]

---

²⁹ V.: Juan Pablo II *Para servir a la paz, respeta la libertad*. Mensaje para XIV Jornada Mundial para la Paz, 1981, *op.cit.*, 11.